

Kitabiyat

Kemal Arı, *Türk Devrim Tarihi: I (Temelleri, Oluşumu ve Gelişimi)*, Yakın Kitabevi, İzmir, 2010, 383 Sayfa, Türkçe, Karton Kapak, ISBN No:978-605-890-69-3-8.

Özet

Türk devrimi tarihi sürecini geniş kitlelere anlatmayı amaçlayan Doç. Dr. Kemal Arı'nın Kitabı bu süreçte karşımıza çıkan devlet, ulus, imparatorluk, monarşi ve cumhuriyet gibi kimi temel kavramları irdelemiştir. Kitap, Kant, Rousseau gibi düşünürlerin izlerini taşıyan Rönesans, reform ve Fransız devriminin etkilerini ele alarak ardından adım adım Osmanlı'nın son dönemlerinde Türk aydınlarının zihinlerinde gelişen devrim kavramının gelişimini açıklamakta ve bu süreci Misak-ı Milli (Ulusal And)'ye kadar getirmektedir. Serinin ilk kitabı olarak okuyucuya ulaşan Türk Devrim Tarihi-I, Aynı zamanda Sözü edilen bu uzun sürecin bir başlangıcıdır. Kemal Arı, Türk devrim tarihini alışlagelmişin dışında, okuyucuyu sıkmayan sade bir dille anlatmaktadır.

Anahtar kelimeler: Atatürk, Devrim, Türk Devrimi, Türk aydını.

Abstract

Associate Professor Kemal Ari, who has aimed to spread the history of Turkish revolutionary process to the large mass, examined fundamental concepts in this process such as state, nation, empire, monarchy and republic in his book. The book explains the evolution process of the revolution concept via dealing renaissance, reform and French Revolution that bear signs of thinkers as Kant and Rousseau which grew in minds of Turkish intellectuals in the last period of the Ottoman Empire and brings this process until National Pact. At the same time, Turkish Revolution history that initially reached to readers is the beginning of the mentioned process. Kemal Ari unusually explains Turkish revolution history via simple language, without boring his readers.

Key Words: Atatürk, Revolution, Turk revolution, Turk Intellectual.

Türkiye'de Devrim Tarihi dersleri 1934 yılından beri okutulmaktadır. Son zamanlarda, bu dersle ilgili değişik görüşlerin öne sürüldüğünü görüyoruz. Oysa derslerin geçmişine baktığımızda, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi'nin tarihi ve gelişimi ile ilgili süreçte, bu sürece şahitlik eden bir özellik görülmektedir. Ders 1933 yılında verilmeye başlandığında, Atatürk Cumhuriyeti oluşumunu ve inkılâbın anlamını, değişik yönleriyle ele alınarak, bu tarihi dönemlerin gençlere öğretilmesini ve

inkılâbın genç dimağlara benimsetilmesini istemişti. Atatürk'ün gençlik teması, inkılâbın anlamıyla da örtüşüyordu. O Cumhuriyeti gençliğe emanet etmişti. Gençliğin, Cumhuriyeti yüceltecek ve koruyacak en önemli toplum kesimi olduğunu söylüyordu. Bir de ilginç nokta; o dönemde yaygın ideolojilerin hemen hepsinde, kendi ideolojilerine uygun bir gençlik politikasının varlığıdır. Türk Devrimi'ni ve Türkiye'de ortaya konulan yeni düşünce sistemini onlardan ayıran şey, Atatürk'ün dogmalara ve katı diktatörlüklere karşı olmasıydı. O, diktatörlükten nefret ediyor; Türk İnkılâbı'nın Fransız Devrimini esin kaynağı olduğunu söylüyordu.

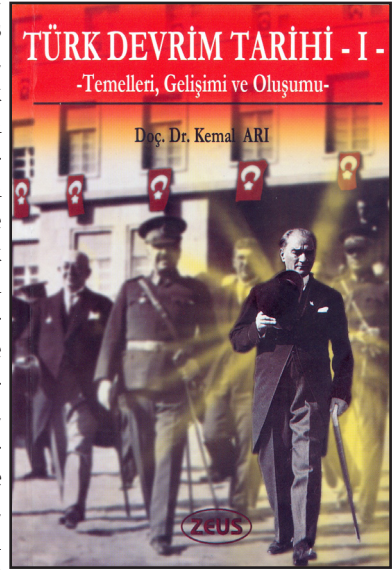
Devrim Tarihi'nin verilme biçimi olarak da bu dersi verecek kişilerin, devrimin evrelerinde fiilen rol oynayan ünlülerden oluşmasıydı. Recep Peker, Mahmut Esat Bozkurt, Yusuf Kemal Tengirşek gibi kişiler bu dersi değişik yönleriyle veriyorlardı. O tarihe kadar, Türk İnkılâbı'nın anlatılmasında takip edilen yol, genellikle Türk Ocakları ve Halkevleri gibi kurumlarda verilen konferanslardı. Bu konferanslarda devrimin ve ilkelerin halka anlatılması için bir çaba içine girildiğini görüyoruz. Bir ara, Cemil Bilsel'in ve dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un isteği doğrultusunda, 1925'te Ankara'da Hukuk Mektebi'nin açılmasından sonra, İhtilaller Tarihi adıyla bir ders verildiğini de biliyoruz. Bu derslerde büyük ihtilal hareketleri ele alınırken, Atatürk önderliğinde Türkiye'de gerçekleşen ihtilal hareketi de ele alınıyor ve inceleniyordu. Önce 1933

yılında İstanbul Darülfünunu'nda bir İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün kurulmasıyla bir kurumsal yapılanma başlamıştır. Ancak bu kez Türkiye Devrim Tarihi derslerinin verilmesinde çok farklı bir ev-reye gelmiş bulunuyordu. Artık, Türk İnkılâbı'nın geniş bir konseptte ele alındığı, değişik boyutlarıyla irdelenmek için bir irade ortaya konulduğu görülüyordu. Mesela, Mahmut Esat Bozkurt daha çok ihtilal kavramı boyutuyla İnkılâp Tarihi'ni ele alıyordu. Bu derslerin verilmesinde dönemin başbakanı İsmet İnönü de yer almış ve bu dersler kapsamında Ankara'da bir konferans vermişti. Yusuf Kemal Bey Tengirşek dış politika boyutuna değinen bir yaklaşım sergiliyordu. Recep Peker ise, zaten CPH Genel Sekreteri'ydi ve bu partinin ideolojik penceresinden inkılâp konusuna bakıyordu.

O günden beri, derslerin nasıl verileceği ve bu derslerde nasıl materyallerin kullanılacağı hep tartışma konusu oldu. Ancak o kadar çok şey söylenmesine rağmen, gene de alışılmış yaklaşımların dışına pek çıkmış değildir. Ağırlıklı olarak, yazılıp çizilen devrim tarihi kitaplarında, genel konu akışı, Atatürk'ün Büyük Nutuk adlı eserindeki yaklaşım ve yöntemle oturmuştur. Hatta pek çok kitapta, yazarın söz ve cümle yapılarında bile bire bir Nutukla bir örtüşme görülebilmektedir. Dersin adında da düzenlemeler yapılmıştır: İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti adını taşıyan ders, bir ara Türk İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti adını almış, 1968 yılında da Türk Devrim Tarihi'ne dönüştürülmüştü. Günümüzde ise, YÖK Kanunu'na göre, "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi" adını almıştır.

Doç. Dr. Kemal Arı, değişik konularda kalem oynatan bir tarihidir. Başta göçler tarihi, biyografi çalışmaları, kitap ve sempozyum tanıtımı gibi konularda çalışan Arı, bu kez de değişik bir kitapla okuyucu karşısına çıkmıştır. Kitabının adı *Türk Devrim Tarihi-I* (Temelleri, Oluşumu ve Gelişimi) adını taşımaktadır. Kitabın toplam sayfası 383'tür. Yazar, daha kitabının ön sözünde şunları söylüyor: *"Tekdüze ve birbirinin tekrarı olan çalışmalar, ancak bıkkınlık ve bezginlik duygusu verir. Türkiye'de bu yöndeki çabaların iki önemli eksikliğinden söz edilebilir: Birisi doğrudan doğruya sırf yazmak için ortaya dökülen gayretkeşlikle genellikle birbirinin tekrarı olan ve çoğu da harciâlem türünde bilgi aktarımından öteye gitmeyen çalışmalar; diğeri de anlatım sığılığı ve zayıflığı içinde boğulup giden yapıtlardır. Örneğin ders kitaplarında bile onu okuyan genç beyinlerin tarihin geçmiş yüzyıllarında olup bitmiş olayları okuduğunda anlayıp anlayamayacağı düşünülmeden, yüz yıl öncesinin Osmanlıcası ile yazılmış ağır ağıdalı metinlerin olduğu gibi kullanılıyor olması bu düşünceyi kanıtlar"*¹.

Yazar bu cümleleriyle, bu derslerde karşılaşılan en önemli konulara da vurgu yapmış oluyor. Tarih kitaplarının genel sorunlarından biri, kitapların tekdüzelidir. Gerçekten de pek çok kitabın birbirinin tekrarı olduğu, hele ki bunun İnkılâp Tarihi kitaplarında iyice katlandığı görülüyor. Yapılan bazı anketlerde İnkılâp Tarihi'nin pek sevilen dersler arasında olmadığı biliniyor ve görülüyor. Bu derslerin bir amaca dönük olarak verildiği düşünülduğünde bu tekdüzeligi aşma yönünde bir şey yapılmadığını da belirtmek gerekir. Arı, bu önemli konuya daha önsözünde yer vermiş. Gençler, liselerden kalkıp, üniversiteye geldiklerinde hemen bütün üniversitelerde, birinci sınıflarda bu dersle karşılaşıyorlar. O zaman, hayatı daha yeni tanıyan ve kendilerine dünya görüşü edinme sürecinde olan gençlerin, hem dersi dinlerken hem de dersle ilgili materyali okurken, ilgi duyabilmesi en önemli konu olarak kendiliğinden anlaşılıyor.

Arı, kitabında bunu yapmıştır. Yazarın kitabında baştan sona son derece akıcı bir dil kullandığı görülmektedir. Ancak, bunda kimi zaman aşırı bir zorlama olduğu da hissediliyor. Örneğin, tarihsel kavramlar ele alınırken yazar, hepsini olmasa bile, bazılarını günümüz Türkçesine çevirmiş. Bunu, kitabı okuyan öğrencilerin kavramı anlayabilmesi için yaptığı düşünülebilir. Öyle de olsa, yine de tarihsel kavramların olduğu gibi kullanılması önemli sayılabilir. Yazarın bu akıcı anlatımında, okuyanı bir roman okur gibi sürüklemesi son derece belirgin bir özellik taşımaktadır. Bu kaygısını yazarın dile getirişi ise çok nettir: *"Sorun son derece açıktır: Yazarın kendisine bile bıkkınlık veren bir anlatım türününün, okuyana ne yararı olabilir?"*²

1 Kemal Arı, *Türk Devrim Tarihi: I (Temelleri, Oluşumu ve Gelişimi)*, Yakın Kitabevi, İzmir, 2010, s.9.

2 A.g.e., s.10.

Bunu yaparken, ilginçlik konuların başlığında bile görülebiliyor: Her şey değişir; Kavramlar da...; Her şey değişir; Kavramlar da...; Rousseau'nun Cınnet Anı: "İhtilal Hak ve Ödevdir"; Tarihsel Süreç: İlyada'dan Ortaçağa: Adım Adım İnsanlık; Çar Deli Petro'dan Kırım'da Tökezleyen Hasta Adam'a... Hasta Adam'a Verilen İlaç: "İslahat"; Bir Şairin Düşü: "İnziva"; Pek Uyanık Bir Uykü; Çağın Hastalığı: İrkçılık, Gobineou'dan İrkçi Almanya'ya; Kurtuluşun Ateş Böcekleri: Yararlı Dernekler; Kongre Sonrası Gelişmeler: "Bir Ulusun İntiharına mı Tanık Olacağız Ve Erzincan'da Asılsız Pusu; Yeniden Dirilen Mandacılık Ruhu Ve Gençlik; "Mandayı Kabul Ede-mem"; Ve Misak-ı Milli : "Ulusal And"; "Bir Ulus, Bağımsızlığı İçin And İçiyor"; Ve Birinci Perdenin Kapanışı: Mebusan Meclisi'nin Dağıtılışı...

Kitabın başlıklarından alınan bu tümceler, kitabın genel havası hakkında bir fikir veriyor. Arı hem kitabına ilgi uyandıracak başlıklar açmış hem de bu başlıkların altını doldururken, aynı ilgi çekici cümlelerle konuyu açıklama yoluna gitmiş. Bir de bu kitapta, başka kitaplardan farklı olarak, kavramlar çok daha geniş ve karşılaştırmalı bir yöntemle ele alınmış. Mesela, devlet kavramından yola çıkılarak, devleti oluşturan kavramlar ele alınırken, bu kavramların eski çağlardan beri değişimine de yazar yer vermiş. Sonra da hem Osmanlı Devleti'nde hem de Türk İnkılâbı sonrasında Türkiye'de kavramın nasıl bir değişim yaşadığı üzerinde durulmuş. Bunu yaparken de Arı, okuyanı sıkmayan üslubuna hep özen göstermeyi sürdürmüş. Mesela şu alıntıda bu itinası çok net olarak görülebilir: "Bu da oldu: Başta Platon ve Aristo olmak üzere, Antik Çağ'ın seçkin bilgeleri, bu çarpıklığı ve çelişik durumu kıyasıya eleştirmekten geri kalmadılar. Sokrates'in demokrasi üzerine pek saptamaları yoktu; ancak o sırf düşünceleri ve tutumundan dolayı, demokrasi adına ölüme mahkûm edilmişti. Demokrasi, sözde gücünü yurttaşlardan alıyordu. Ancak yurttaşlardan alınan yetki, Sokrates gibi döneminin en önemli bilgilerden birini, acımasızca ölüme götürmekten geri kalmamıştı. Demokrasi, görüldüğü gibi, bireylere özgürlük getirmek için yola çıkmış gibi görünürken; giderek yeni bir diktatörlük halini alabiliyordu"³.

Yazar, kavramların kafa karışıklığına yol açışını da şu yaklaşımla açıklamış: "Bir toplum yapısında, "ak" kara, "kara" da ak olarak anlaşılırsa ne olur? Renk körü oluşt gibi olayları ve olguları bir renk bulanıklığı içinde gören bireyler, ister yöneten ister yönetilen konumunda olsun; işlemlerini tam yerine getiremedikleri için, toplumsal kargaşanın çözücüsü değil, baş aktörü oluverirler. Bu kafa karışıklığı, karar vericiler gibi, oy verip irade ortaya koyanlara yayılırsa, kafa karışıklığı koskoca bir toplumu felç haline getirebilir"⁴.

Kemal Arı, devrim tarihi kitaplarında hemen hemen hiç yer almamış bazı konuları ayrıntılı biçimde ele alarak, bu konular üzerinden tarihi olayların arka planını sergileme çabası içine de girmiş. Mesela, Ortaçağ'dan beri insanlığın dönüşümü izlemek, bu çabanın bir sonucudur. Bilindiği gibi Modern Çağ, Aydınlanma Kültürü'nün üzerine oturmuştur. Bu kültürün en önemli temsilcisi de İmmanuel Kant'tır. Kant'a gelinceye dek, pek çok düşünür bu sürecin oluşumuna katkıda bulunmuştur. Ancak bu süreçte ütopyalar son derece önemlidir. Thomas Morr'un ütopyası bu döneme dair bir örnek olarak verilebilir. Türkiye'nin de kendi tarihinde toplumlarına öncülük etmeye çalışmış düşünürleri ortaya çıkmıştır. Bu

3 A.g.e., s.29-30.

4 A.g.e., s.34.

kişiler, insanlık tarihin oluşumuna bir Kant gibi etki etmeseler de Türkiye'nin kendi tarihinde kalıcı izler bırakmışlardır. Mesela Namık Kemal ve Tevfik Fikret bunlar arasında yer alır. Kemal Arı, bu iki önemli düşünürü ele alırken, onları Aydınlanma Kültürü'nün Türkiye'deki sonuçlarına bağlamaktadır. Üstelik onların da ütopyaları olduğunu da belirtmektedir. Mesela Namık Kemal'in Rüyası'nı ve Tevfik Fikret'in inziva arayışlarını bu çerçevede yorumlamaktadır. Bu anlatımı Arı, akıcı bir anlatımla vermeyi sürdürmektedir. " Omuzları çökmüş olan şair, bütün güzelliğiyle kendisini göstermeye çalışan denizi izlemekte, bambaşka bir âleme dalmakta ve düşler kurmaktaydı. Öyle ya! Yurdu istibdat altındaydı ve özgürlükler yok edilmişti. Düşünceleri ve dalgınlığı hep, ülkenin nasıl kurtulacağına sorguluyordu"⁵.

Bu yaklaşım, elbette bir umut ve özlemi ifade ediyordu. Bu arayışın sonu, Mustafa Kemal olarak ortaya çıkmıştı. Bir anlamda Arı, Mustafa Kemal Atatürk'ü yaratın tarihsel ve sosyolojik gerçekleri, Antik Yunandan önce İslam Dünyasına, oradan Avrupa'ya ve oradan da Osmanlı Devleti'ne uzanan akıl ve bilim kavramalarının gelişimine dayanarak tarihsel süreci açıklama yoluna gitmektedir.

Bütün bunların yanı sıra Arı, yakın tarihin çok tartışmalı konularına da cevap vermektedir. Atatürk'ün Samsun'a gönderilişine dair tartışmalar bunların arasındadır. Atatürk'ün Samsun'a gönderilişinde, Vahdettin'in amacının ne olduğunu; yine Mustafa Kemal Paşa'ya sarayın para verip vermediğine, yine Ermeni sorunundaki abartılı yanların ne denli akıl dışı olduğuna kadar, kitabında ayrıntılı konulara da giriyor.

Yazar, bu zamana dek yazılan İnkılâp Tarihi kitaplarının yaklaşımlarının dışında bir yöntemle kitabını kaleme almıştır. Kimi anlaşılması zor konuları son derece açık bir yaklaşımla ortaya koymuş; mesela ırkçılık nazariyesinin önemli adı Gobineau konusunu anlattığı gibi, pek çok tarihi kişiliğin portresini bütün detaylarıyla vermektan de kaçınmamıştır. Bunu yazarın merceği yalnız kişilerin yüzüne değil, olaylara tutarak yaptığını da görüyoruz. Mesela İzmir'in 15 Mayıs 1919 tarihinde kanlı biçimde işgali ayrıntılı anlatımlardan birisidir. İlk önce okuyan konunun diğer konulara göre ayrıntılı olarak verildiğini düşünebilir. Ancak bu olayın, Kurtuluş Savaşı'nda ne denli etkili olduğunu ilerleyen satırlarda görünce, bu ayrıntılı anlatımın bir amacı karşıladığını fark etmektedir. Zaman zaman güncel tartışma konulara açıklıkla değinmesi de geçmişle günümüz arasında bağ kurma amacının bir yansımasıdır. Tek düze bir anlatım yerine, bir zihin egzersizine yer veren Arı, çalışmasıyla Türk İnkılâp Tarihi kitaplarında amaçladığı şeylere ulaşmış görünüyor.

Leyla KIRKPINAR*

⁵ A.g.e., s.100.

* Yrd. Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü (leyla.kirkpinar@deu.edu.tr).